

R. COLLINS: WHY IS SOCIOLOGY NOT A SCIENCE

Jiří KAIPR
Student Katedry Antropologie ZČU

Proč sociologie není vědou ve srovnání s fyzikou, chemií či biologií? Je to proto, že je teprve mladou vědou, která potřebuje více času k výzkumu a k vytvoření více vědeckých metod? Nebo se vědou v pravém slova smyslu nikdy nestane a bude označována za interpretační disciplínu, část humanitních studií či politickou ideologii?

Dle autora není žádné z těchto vysvětlení dostačující. Jeho názorem je, že sociologie může být úspěšnou vědou, a že je také na dobré cestě se jí stát. Nejdůležitějším krokem na této cestě by mělo být rozvinutí všeobecně vysvětlujících, praktických, ideologických a estetických aspektů sociálních věd.

Všeobecné vysvětlování

Vědeckým ideálem je všechno vysvětlit a to za pomoci výroků, které jsou postaveny čistě na zkušenosti. Nejsilnější vědecká teorie je ta, která utvoří co nejužitečnější vysvětlení z co nejuvstíznějšího jádra pravidel. Věda je cesta nacházení těch nejjobecnějších principů přesahujících konkrétní situace, je cestou vidět novost jako jiné uspořádání dobře známého. Tato snaha je stejná jak pro sociologii, tak pro fyziku.

Nejhrubější chybou je pokládat vědu a praktičnost do stejné roviny. Přesto, že jsou spolu propojeny, mají rozdílné cíle a způsoby zabývání se světem. Ke všeobecnému vysvětlování je zapotřebí nastavit úhel pohledu doširoka, zatímco praktičnost vyžaduje zúžení na okolnosti konkrétní situace, které mohou být manipulovány k dosažení daného cíle. Velkou překážkou ve vědeckém vývoji sociálních věd je právě to, že kladou důraz na snahu být prakticky využitelné.

Další chybou je považovat vědu za ekvivalent precizního měření, zvláště v matematické formě. Je to charakteristikou vědy, obzvláště v jejích pokročilých stádiích vývoje, ale i když je to její významnou součástí, není to klíčové. Centrální charakteristikou vědy je vytváření úsporných, všeobecných, kauzálních a empirických vysvětlení. Bez toho sice můžeme mluvit o přesnosti, ale nikoliv o vědě jako takové. Obzvláště v sociálních vědách je důležité si toto uvědomit, protože napodobování více povrchních rysů fyzikálních věd bylo skutečnou újmou v jejich vědeckém pokroku. Předčasný důraz na "nezpochybnitelné údaje" vedl k zaslepenosti vůči tomu, co ve skutečnosti sociální vědy zkoumají: dynamickou, vědomou a realitu utvářející lidskou interakci.

I přesto, že jsou založena na nepřesných údajích, jsou komparativní studia, zaměřená na vyjadřování obecných příčin změn, pro vývoj sociálních věd cennější, než precizní měření, která nejsou používána pro vývoj vysvětlujících principů.

Autor se snaží ukázat, že se základní myšlenky Marxe, Webera, Durkheima a ostatních klasických teoretiků skládají z jádra racionálně potvrzených vysvětlení lidského myšlení a jednání. Platnost těchto myšlenek může být rozšířena na všeobecný rozsah variací, ale to pouze v případě, že byly správně pochopeny a dotvořeny empirickými výzkumy stratifikace, organizace a personální interakce. Pojetí vědy jako činnosti, která těží z hledání podmínek pro variace ve fenoménech, dává jasný rozdíl mezi skutečným vysvětlením a pseudovysvětlením. Mnoho z toho, co bylo v sociologii pokládáno za vysvětlení, jím není.

Zvěcnění versus redukcionismus

Nejzávažnějším strategickým problémem při budování vědecké sociologie je, jak formulovat to, co vysvětlujeme. Značná část tradiční sociologie považuje za svůj předmět zájmu "společnost", "organizace", "třídy", "komunity", "role" a "systémy". Nic z toho ve skutečnosti není pozorovatelné. Všechno co můžeme vidět, jsou skuteční lidé na skutečných místech nebo spisy a artefakty, které vytvořili. Přesto sociologie prohlásila svou nezávislost jako pole bádání podložené "společností" a jinými neviditelnými entitami stojícími za konkrétními jedinci, které považuje za objektivní položky. Sociologické teorie by proto měly být vystavěny na této úrovni analýzy.

Termíny jako "stát", "sociální změna", "ekonomická struktura" a "třídní struktura" nás vždy empiricky odkazují zpět k chování jednotlivců na konkrétním místě a v konkrétním čase. Ale to, co nás při používání těchto termínů zajímá, není jen chování několika jednotlivců v malém časovém úseku. Chceme se vyjádřit o chování tisíců či milionů lidí, a to v úseku více dnů či let. Sociologie nám nemůže poskytnout tento výsledek, aniž by opomíjela své nejzajímavější otázky. A zároveň, bez tohoto rozsáhlého rozhledu, nemůže řádně interpretovat ani krátkodobé situace malých rozměrů. Jedním z problémů je, že strukturu každé interakce tváří v tvář ovlivňuje obrovské množství faktorů, které se vzájemně prolínají. Mikrosociologie je odsouzena buď k extrémní abstraktnosti a zaměření na procesy, které probíhají v každé interakci, nebo k extrémní omezenosti a k pohlížení na procesy, které jsou omezené na konkrétní sociální třídu a konkrétní historický čas, jako na univerzální.

Strategickým problémem při budování vědecké sociologie je integrování makro a mikro úrovní analýzy. Mikro úroveň musí poskytovat detailní mechanismy, skrze které je možné vysvětlit procesy sumarizované na makro úrovních. Mikro nepředchází makro. Vývoj postupuje na obou úrovních současně. Jedno vytváří otázky pro druhé a jedno druhému ukazuje, v čem by mohlo být řešení.

Praktičnost

Praktické a všeobecné vědecké góly nejsou nekompatibilní, ale je nutné pochopit, že jsou rozdílné. V ideálním případě by mezi těmito dvěma oblastmi neexistoval žádný rozpor. Praktický výzkum zahrnuje sbírání informací o podmínkách ve světě, abychom poznali 1) rozsah problému, který je zapotřebí vyřešit; 2) dopad minulého přístupu k problému; a také 3) za účelem dedukce budoucnosti, ve které budeme pracovat. Za další aspekt praktické sociologie by mohla být označena produkce postupů, které spolehlivě změní jednu okolnost, za účelem nastolení okolnosti jiné, kterou si někdo žádá. První druh praktického výzkumu, shromažďování deskriptivních dat, může být proveden naprosto nezávisle na vědě, kromě několika vypůjčených technik. Průzkumy trhu či volebních preferencí vycházejí více či méně nezávazně ze sociologické vědy a stejně tak je to opačně. Nicméně druhý způsob praktické

sociologie závisí na některých prověřených modelech fungování sociálního světa. V této oblasti je zapotřebí skutečně efektivní vysvětlující vědy, pokud chceme úspěšně plánovat budoucí přístupy.

Ideologie

Sociologie, mnoho jejích teorií a výzkumů vyvinutých v kontextu politických hnutí, byla orientována směrem k podporování stranických stanovisek. Toto je pravdou pro sociologii, kterou stvořili Saint-Simon, Comte, Marx a Spencer. I přesto, že je ideál oddělenosti vědeckých a politických úsudků jasně prosazován, má tento trend tendence pokračovat i v moderní éře empirických výzkumů.

V tomto momentě, je naším úkolem při budování sociologie jako vědy, osvobodit se od zátěže ideologické oddanosti, jenž naprosto formuje náš rozhled. Bezpochyby budeme mít pouze částečný úspěch. V sociologii, která je politicky významná, je nebezpečí tohoto zkreslení neustále přítomno. Ve světle ideálu absolutně vysvětlující teorie budeme v této oblasti neustále potřebovat kritičnost.

Estetika

K pochopení smyslu estetiky v sociologii je vhodné použít paralelu z umělecké literatury. Techniky užitá v literatuře musí ve čtenáři vyvolávat odezvu. Je to v podstatě otázka posloupnosti, vplynuvší z odezvy. Největší chybou, které je zapotřebí se vyhnout, by bylo obcházení úlohy odezvy a sklouznutí do nudy a všednosti. Z těchto důvodů je v literatuře tak důležitá dvojsmyslnost. Styl, plynutí děje a významy by měli být rozmanité a komplexní. Je jedno, zda je toho dosaženo charakterem Shakespearovské imaginace či tajemnou řečí symbolů poezie. V tomto smyslu je estetické nepřítel praktičnosti, preciznosti a průhledné uspořádanosti, ve které je slovní struktura redukována na nejjednodušší významy.

Literatura je také selektivní a její kritéria výběru vyplývají ze snahy o dosažení literárních efektů. Z velkého množství věcí, které by mohli být o určitém tématu řečeny, si literatura vybírá pouze několik. Také všechny diskurzy mají samozřejmě určité místa, na kterých jejich výzkum končí. Pro všeobecné vysvětlování je cíl prakticky nekonečný: vědecký spis končí proto, že o daném problému napsal vše, co je možné v dané fázi výzkumu napsat. Pro praktičnost je informace pouze prostředkem: manuál užitečných principů či katalog deskriptivních informací je konzultován bez ohledu na konečnou strukturu shrnutí. Kritéria výběru jsou absolutně vnější, proto může být praktická práce ve všech ohledech neuspořádaná, kromě poradenství. Moralistické a ideologické spisy stojí nejbližší k literatuře. V zásadě by se sociologie dala rozdělit na "jemnou" a "přísnou". Jsou to dvě sociologické tradice. Jednou je pozitivismus či utilitarismus. Zrodila se v Anglii za dob Hobbese a Locka. Fyziku považuje za svůj vědecký model, gradualistický liberalismus za své politické vyznání, materiální pokrok za svůj zájem a náboženství a intuitivnost za své nepřátele. Opoziční ideologie vykryštalizovala na přelomu devatenáctého století v podobě romantismu. Její prvky byly politicky i nábožensky odlišné, zahrnující obrazoborectví a individualistickou revoltu, stejně tak jako tradicionalismus a autoritářství. Její jednota pochází z jejích intelektuálních témat. Ty se soustředily okolo glorifikace estetiky a antipatie k praktičnosti. Kritika ignorantského charakteru moderní společnosti byla chápána jako protějšek utilitářské ideologie. Filosofie subjektivity, vědomí a kreativity jako opozice k materialismu a

determinismu. A také důraz na historickou ojedinělost událostí a tudíž také na nezbytnost konkrétního a intuitivního pochopení historie.

Základním zaměřením "jemné" školy není věda, ale estetika. V pružnosti, rozsahu a sofistikovanosti je estetická tradice nadřazena pozitivismu. Avšak její omezení se stanou očividná ve chvíli, kdy estetická sociologie přejde od kritiky k vyjádření svého vlastního obrazu světa. Nemůže vyplnit místo, kde by měla stát skutečná věda. Ze samé přirozenosti jejích základních zájmů působí k vyvolání konkrétního druhu zkušenosti ve čtenáři, ale ne k přednesení komplexního vysvětlujícího systému. Blíže tomu porozumíme při přezkoumání tří hlavních forem romantických sociálních věd: kulturní kritiky moderní společnosti; interpretační sociální psychologie, od symbolického interakcionismu až k moderní fenomenologii; a historismu.

Kritika modernity

Je důležité si uvědomit, že estetický přístup, ať už je jakékoliv kvality, znemožňuje analýze dosažení jejích cílů a není cestou k dosažení vědecké sociologie. Z pohledu našich nejvyšších ideálů určitě existují oblasti našich životů, které si zaslouží odbojně epické zpracování, ale standart literární sociologie může být posunut velkým krokem kupředu oproti dosavadnímu melodramatickému stylu. Z moderních sociologických vědců pouze Levi-Strauss vyprodukoval něco skutečně esteticky hodnotného (ale psal o primitivních kmenech). Kulturní kritika moderní společnosti potřebuje dodat nový obraz vykreslený z dnešní nejlepší sociologie, místo aby byla utvářena dvě stě let starými obnošenými představami.

Interpretační sociální psychologie

Všechny interpretační sociologie jsou v základu organizovány okolo estetického přístupu k podstatě svého problému. Důraz je kladen na subjektivitu jedince a na časově ohraničené procesy chování a zkušeností. Odmítány jsou externí struktury a vědecký ideál vysvětlování. Interpretační sociologie mají opravdovější přístup k našemu životu než strukturální modely. Snaží se zachytit naše zkušenosti takové jaké skutečně jsou, aby dokázali, že vše ostatní jsou pouze individuální druhy interpretace. Ale je zde problém. Interpretační sociologové doposud nedokázali vyvinout testovatelné zobecnění svých myšlenek. Sice dokážou nabídnout možnost vhledu do konkrétních situací jedinců, ale nesplňují některé vědecké požadavky.

Historismus

Tato verze sociologie klade důraz na historicky unikátní kvality vykládaného problému. Staví se proti zjednodušujícím "zákonům" historie a udělala mnoho pro to, aby ukázala, jak rozdílné mohou být společnosti, i přesto, že mají stejné technické či ekonomické struktury. Ale i v tomto pojetí je stejný problém. Samozřejmě, že je dobré si ukázat historickou jedinečnost analyzovaných situací, ale vědecká sociologie pro svou koncepci potřebuje využívat obecných principů, které mohou být použity pro uchopení mnoha konkrétních situací.

Základ vědecké sociologie

V teorii a výzkumu bylo učiněno mnoho značných pokroků. Víme mnohé o stratifikacích a organizacích, tedy o oblastech, které jsou jádrem obecné sociologie. Úkolem je poskládat je dohromady ve všeobecnou vysvětlující teorii.

Mé pocity z textu

Tento text je čistě teoretický. Rozvádí možnosti, modely, tendence, výhody a nevýhody... Tato čistá teoretičnost mi činila potíže při vybírání tezí, které bych měl vyzdvihnout v recenzi. Doporučit bych tento článek mohl snad pouze zájemcům o historii a vývoj teorií v sociologii. Je nutné brát v potaz stáří tohoto textu, což je prakticky třicet let.